

СЛАБЕ ДРЖАВЕ И БЛИСКИ КОНЦЕПТИ КАО КОМПОНЕНТА БЕЗБЕДНОСНЕ И КОНТРАТЕРОРИСТИЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ

Предраг Павлићевић
Универзитет Сингидунум, Београд

Концепт „weak states“ и блиски концепти свакако су засновани на издвајању постојећих феномена. Треба подржати потребу научних концепата који успостављају принципе и критеријуме којима се дефинише постојање политичких ентитета супротних настојањима човечанства да се успостави одрживи развој на принципима хуманитета и мирна коегзистенција народа. Међутим, манипулативна операционализација овим концептима унутар политичке и безбедносне стратегије на геополитичкој позорници добија форме у којима се као изразит безбедносни проблем третирају поједине државе, при чему се селекција проблематичних и непожељних врши у складу са геостратегијским позиционирањима. На геополитички врло осетљивим тачкама уочавају се отворена поља за даље радикализације метода социјалног незадовољства, односно могућности специфичне фузије тероризма и социјалних протеста као основне снаге – фузије која би могла имати и јаче структуралне последице.

Мада је контрола процеса за сада успостављена, упитајмо се да ли је, рецимо, Европска унија спремна да одговори на такве безбедносне претње, а које се већ уобличавају пред нашим очима. Различитим механизмима може се не само циљано утицати на ограничавање безбедносних претњи, већ и продуковати радикализација, усмеравати токови незадовољства, тајминг и интензитет социјалног протеста, односно управљати кризама. Неопходно је подржавати став да специфична хипокризија, испољена у манипулативној политичкој операционализацији овим концептима, не сме постати принцип политичког деловања на глобалном нивоу.

Кључне речи: *геополитичка перспектива, геополитичке детерминанте, геополитички интереси, геостратегијски интереси, контратероризам, политика контратероризма, Европска унија, САД*

Геополитичка перспектива

Контратероризам је термин који означава систем јавних и принципима тајности одређених (дефанзивних и офанзивних, проактивних и реактивних) мера, радњи и активности држава или политичких и војних савеза, усмерен ка њиховој заштити и заштити њихових грађана од тероризма, на основу нормативно од-

ређених принципа, смерница, циљева и стратешких приоритета деловања – укључујући и обавезе преузете међународним уговорима – уз ресурсе и успостављене институције надлежне за њихово спровођење, у корелацији са политичким и на њему заснованим безбедносним (и војним) концептом, у оквиру дате структуре међународних односа и испољених (глобалних, регионалних и локалних) безбедносних трендова, геополитичке позиције и геостратешких интереса, као и релација које даје политички ентитет гради са релевантним међународним факторима.¹

Стратегија контратероризма (КТ стратегија) датог политичког ентитета је под утицајем, односно у складу је са његовим виђењем глобалних политичких, геостратешких и безбедносних процеса. Стратегија покушава, на основу расположивих ресурса, на начин који се сматра ефикасним и адекватним постулираним политичким и правним вредностима ентитета, да разреши кључне проблеме – што подразумева не само одређење средстава, метода и инструмената деловања већ и дефинисање циљева, тиме и вредности које штити. То су основи операционализације контратерористичких мера у свим областима друштвеног живота – политичких, дипломатских, обавештајних и безбедносних активности, мера у финансијској и области (теле)комуникација, као и других мера усмерених на сузбијање и спречавање терористичких изазова, ризика и претњи.

Контратерористичка политика је нужно у релацији са међународноправним инструментима (институцијама које делују глобално), а како је политика и на међународној сцени са функцијом утемељења и јачања моћи и остваривања интереса – у корелацији са позицијом, снагом, значајем, геополитичким и геостратешким интересима датог ентитета – тиме је и КТ политика ближе профилисана реализацијом ширих политичких и безбедносних стратегија и њихових циљева, посебно (јачањем утицаја) кључних геополитичких играча. Геополитички аспект је зато важан дисциплинарни модалитет, како поимања феномена тероризма, тако и истраживања КТ стратегије и политике.

У истраживању феномена тероризма и анализи контратероризма дата структура међународних односа, те у оквиру ње положај и аспирације играча на геополитичкој сцени, посебно интереси кључних геополитичких актера (моћних држава и политичких и војних савеза) – који се преламају и у операционализацији концепта слабих и пропалих држава – од изразитог су значаја за разумевање стратегија и процеса. Наиме, деловање на међународном плану у оквиру борбе против тероризма одражава особит спољнополитички концепт (дакле, не само безбедносни), а у савременом свету контратероризам је пригодно поље за реализацију геополитичких стратегија које захтевају изградњу одређених односа на међународном плану (тиме и преузимања обавеза), нормативних и институционалних механизма којима се штите геополитички интереси. Посебно када се од стране других стратешких актера призна основаност и испољи заинтересованост за подржавање и изградњу међународноправних инструмената у складу са жељеном стратегијом.

¹ Наведено одређење контратероризма изведено је са интенцијом да се њиме покушају обухватити сви кључни (понекад у изворима неконзистентно и недовољно прецизно одређени) термини у српском језику, антиподни појмовном комплексу који означава тероризам – антитероризам, противтероризам, супротстављање (тероризму), сузбијање и спречавање (тероризма), као и синтагма борба против тероризма – а довољно широко да обухвати све кључне практичне димензије (моделе деловања) и теоријске аспекте (првенствено теоријске перспективе правних, политичких, безбедносних и војних наука). Упореди, примера ради: Despotović Ljubiša i Drobac Milorad (2008), *Geopolitika i terorizam u vremenu globalizacije*, STYLOS, Novi Sad, str. 132–133 (или: Милошевић, Милан (2005), *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, стр. 103–106).

Контратерористичка политика (инструменти, средства, КТ тактике и методе) стога се тумачи и империјалном традицијом, карактеристикама, модалитетима и правцима геостратешког деловања државе која има шире геополитичке аспирације² – што има основа уз назначивање специфичности и уз отклон од искључивости.

Вјечеслав Авијуцки (Viatcheslav Avioutskaa)³ прихвата одређење геополитике као науке која проучава ривалства која настају ради власти над територијама и људима, док референтне тачке геополитичке анализе одређује различитим од теорије међународних односа (која, третирајући државе искључивим актерима, проучава односе међу државама), њену истраживачку област чини најшири спектар политичких актера: народи, мањине, гериле, организоване криминалне групе, удружења, синдикати, НВО, лобији, партије, покрети, државне институције, црква, секте, компаније (при том не можемо у потпуности подржати став да је резултат геополитике раздвајање поменутих актера од државе у оквиру које делују). Такође, карактеристика геополитичке анализе је „територијализовани аспект“, али у којем се мањина не процењује само на основу броја припадника већ и на основу места на којем се налази, веза с већинском групом или са другим етничким мањинама, постојања сродне групе изван те територије или подршке неке суседне или далеке државе. Геополитичка анализа поштује геополитичка ривалства и/или солидарности, као и развојни аспект (односе снага, успостављање савезништва), што омогућава да наговести „нове стратешке конфигурације“.

Геополитичка перспектива не сме бити промишљање инфичирано идеологизираним призмом, али незаобилазно обухвата анализу феномена државног тероризма. Подсетимо стога, Ричард Фолк (Richard A. Falk) констатује да је тероризам изједначен са формама антидржавног политичког насиља и акценат у политичком дискурсу ставља на насиље усмерено на цивилне мете – владе су успевале да се њихово насиље не третира као тероризам, већ начелно (на Западу) као „одмазда“, „контратероризам“, или чак „самоодбрана“ (што имплицира реактивно и одбрамбено насиље) – те на тај начин статус тероризма може бити замагљен, јер знатно зависи од идентитета стране одговорне за насиље, док сузбијање тероризма подразумева процес у који су укључени сви релевантни политички актери, пре свега државе које врше репресију над својим грађанством или експлоататорску геополитичку улогу.⁴

Теорију међународних односа (структурног реализма) коју је уобличио Кенет Волц (Kenneth Waltz) такође можемо укорпорирати у наша разматрања, опрезно и критички.⁵

² Види, примера ради: Mariya Y. Omelicheva (2009), *Russia's Counterterrorism Policy: Variations on an Imperial Theme, Perspectives on Terrorism*, Volume III, Issue 1., Интернет, доступно на http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php?option=com_rokzine&view=publication&id=1&Itemid=, приступљено 14. 09. 2012.

³ Вјачеслав Авијуцки (2009), *Континенталне геополитике*, CLIO, Београд, стр. 6, 17–19.

⁴ Ричард Фолк (2003), *Велики терористички рат*, Филип Вишњић, Београд, стр. 138.

⁵ Види: Kenet N. Waltz (2008), *Теорија међународне политике*, Centar za civilno-vojne odnose & Alexandria Press, Београд. Мотив су неке од закључних констатација Кенета Волца из наведене студије, стр. 230–231: „Операције које имају кључну важност у успостављању контроле пре него прецизна регулација, као и превенција пре него координација поводом постизања позитивних достигнућа. Забранили употребу силе тиме што ће бити забрањено силом, супроставити се сили тиме што ће бити употребљена сила, утицати на политику држава тиме што ће бити забрањено употребом силе, или тиме што ће она бити употребљена, све то још увек представља најважнија средства контроле када је реч о безбедносним питањима“.

Основне компоненте концепата слабих држава

Истиче се да је концепт државне слабости, односно недостатака (*state failure*) ушао у академски, као и дискурс политичара, почетком деведесетих година прошлог века, уз (неретке) констатације да је до данас остао неодређен (приметимо, тиме и споран), односно да нема сагласности око дефиниције *state failure*, те да „дивергентне процене рефлектују разлике у критеријуму употребљеном да се дефинише државна слабост, индикаторе употребљене да се она измери, као и релативни значај различитих аспеката управе“.⁶ Међутим, како би ближе размотрили поменути констатацију⁷ потребно је назначити основна одређења концепата.

Полазимо од назнаке да „посебна група терминологије описује државе према преовлађујућим карактеристика или основним узроцима њихове перцепциране слабости или снаге“, при чему већина коришћених термина описује неформалне системе управљања који постоје поред или унутар формалних државних структура, а то су термини: неопатримонијалне државе (*Neopatrimonial states*), паралелне државе (*Parallel states*), квазидржаве (*Quasi states*), *Warlord states* (уз термине *warlord* и *warlordism*), као и крхке државе (*Fragile states*).⁸ Подсећа се и на термине: *state in risk*, *predatory state*, *captured state*, *incapacitated state*, *fractured state*, *dysfunctional state*.⁹

Неопходно је прво размотрити „основни“ термин *слабе државе (weak states)*. Тврди се да су то „сиромашне државе које пате од значајних 'недостатака' у безбедности, учинку и легитимитету (Brookings Institution). Оне немају контролу над одређеним подручјима територије, а самим тим (критично из перспективе међународне безбедности) капацитет за борбу против унутрашњих претњи тероризма, или побуне“.¹⁰ Мада, већ овде региструјемо размимоилажења, јер се доказује да „слабе државе нису нужно сиромашне државе“.¹¹ Дакле, за слабе државе се указује да „укључују широк континуум држава које су: инхерентно слабе због географских, физичких или фундаменталних економских ограничења; у суштини јаке, али привремено или ситуационо слабе због

⁶ Valentin Cojanu, Alina Irina Popescu, Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement, *The Romanian Economic Journal*, Year X, No. 25 bis, (pp. 113–132), November 2007, Интернет, доступно на <http://www.rejournal.eu/Portals/0/Arhiva/JE%2025%20bis/JE%2025%20-%20Cojanu%20Popescu.pdf>, приступљено 18.03.2013., p. 114–115, 120–121.

⁷ Управо овде можемо назначити да се у оквиру реалистичке теорије међународних односа јачина државе и моћ изједначавају, мале државе по аутоматизму третирају као слабе, да међу индикаторима није успостављена вредносна хијерархија – те је ова теорија прилично неодређена, не пружа основе за детаљнија рангирања држава – долази се до проблема дефинисања самих категорија, односно дихотомије (државна) *слабост-снага*. Види опширније: Svetlana Đurđević Lukić (2006), *Bringing the state back: strong versus weak states*, *Međunarodni problemi*, vol. 58, br. 1–2, str. 41–44.

⁸ Види: Claire Mcloughlin (2012), *Topic Guide on Fragile States*, Governance and Social Development Resource Centre, University of Birmingham, UK, Интернет, доступно на

<http://www.gsdr.org/docs/open/CON86.pdf>, приступљено 29. 10. 2012., pp. 13–14. Приметимо: „Крхке државе су понекад описане као 'квази државе', које имају *de jure*, али не и *de facto* суверенитет. Ове државе постижу *de jure* суверенитет по основу њиховог прихватања у међународном систему држава, али ипак нису препознате од стране својих грађана као легитимна јавна власт“.

⁹ Svetlana Đurđević Lukić, op. cit., str. 37.

¹⁰ Claire Mcloughlin, op. cit., p. 10.

¹¹ Valentin Cojanu, Popescu Alina Irina, op. cit., p. 123.

унутрашњих антагонизама, недостатака у управљању, похлепе, деспотизма, или спољних напада; и мешавине оба“ да „обично гаје етничке, верске, језичке или друге међу друштвене тензије које још нису, или још нису темељно, постале отворено насилне“, да у њима урбана стопа криминала има тенденцију пораста, док је „способност да се обезбеде адекватне мере другачијих политичких добара смањена“.¹²

Пропала држава (failed state) јесте термин који означава слабу државу у којој централна влада има малу практичну контролу над већином своје територије, у којој није успостављен монопол легитимне употребе физичке силе унутар њених граница, а услед очигљивог присуства господара рата, милиција или тероризма, такође означава „државу која је ван снаге (тј. има војну/полицијску контролу над својом територијом, али није у стању да спроведе свој устав и уједначеност закона) због високе стопе криминала, екстремно високог нивоа корупције, непробојне бирократије, и других фактора“.¹³ Поред наведеног: „мада се научници не слажу око прецизне дефиниције, термин генерално описује земље који не могу да обављају своје унутрашње функције, или да испуне своје обавезе према међународном праву... у супротности су са идеалом држава у Вестфалском систему“.¹⁴

За *урушену државу – collapsed state* апострофира се да „су ретка и екстремна верзија *failed state*. Политичка добра добијена су приватним или *ad hoc* средствима. Безбедност се изједначава са владавином јаким. 'A collapsed state' показује вакуум ауторитета... снаге ентропије су превладале сјај који је до сада обезбедио некакав привид реда и других виталних политичких добара становницима (више не грађанима)“.¹⁵ За *collapsed state* такође се указује да је „према Вилијаму Зартману (William Zartman) 'ситуација у којој су се структура, власт (легитимна моћ), закон и политички поредак распале и морају бити реконструисане у неком облику, старом или новом“ да ову државу карактерише губитак контроле над политичким и економским простором, трајна неспособност да одржи основе безбедности, развојне функције и ефективну контролу над својом територијом и границама – те су једна од главних претњи миру, стабилности и економском развоју“.¹⁶

¹² Robert I. Rotberg (2003), *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*, Интернет, доступно на http://www.brookings.edu/press/books/chapter_1/statefailureandstateweaknessinatimeoferror.pdf, приступљено 28. 10. 2012, p. 4.

¹³ Failed state – definition, WordIQ.com, 2010, Интернет, доступно на http://www.wordiq.com/definition/Failed_state, приступљено 10. 12. 2012. Или, Claire McLoughlin, op. cit., p. 11: „Пропале државе: пропала држава је обележена колапсом централне државне власти у наметању поретка, што резултира губитком физичке контроле над територијом, и/или монопола над легитимном употребом силе. У суштини, она више не може да репродукује услове за сопствено постојање (Crisis States, 2007)“.

¹⁴ John Yoo (2011), *Fixing Failed States*, *California Law Review*, Vol. 99:9, Интернет, доступно на <http://www.californialawreview.org/assets/pdfs/99-1/Yoo.FINAL.pdf>, приступљено 21.09.2012, p. 100. Напомиње се да је концепт *failed state* уведен у академски дискурс 1992. године (упућује се на: Gerald B. Helman & Steven R. Ratner, *Saving Failed States*, 89 *Foreign Poly* 3 (1992–93)), да: „у *failed states*, недржавни актери контролишу ресурсе и становиштво; ...привреда је обично пропала, производећи глад, налете избеглица, као и катастрофе око људских права. Физичка инфраструктура пропада и животни стандарди рапидно опада. Неуспешни државе обично губе легитимитет међу грађанима и пате од унутрашњих оружаних сукоба, често утемељених на дугогодишњим етничким, верским или регионалним супарништвима“.

¹⁵ Robert I. Rotberg, op. cit., p. 9.

¹⁶ *Failed and Failing States: The Challenges to African Reconstruction* (2010), Edited by Muna Ndulo and Margaret Grieco, Cambridge Scholars Publishing, UK, (pp. 1–20), Интернет, доступно на <http://www.c-s-p.org/Flyers/978-1-4438-1866-7-sample.pdf>, приступљено 24. 11. 2012, Preface.

Да су поменути термини у различитим дискурсима концептуално блиски говоре нам, примера ради, констатације које у истом раду убрзо следе;¹⁷ констатација из другог извора: „Collapsed states: *Collapsed* и *failed* states се често користе као синонимима за ситуације у којима је држава у потпуности престала да функционише (Crisis States, 2007)“;¹⁸ или тврдња Саре Вуд (Sarah Cohen Wood) да је „пропала или крхка држава земља у којој су грађани изгубили веру у своју владу а влада је *невољна или није у стању* да обезбеди њихове потребе“.¹⁹

Научници који се баве овом материјом свесни су да је концептуализација термина веома тешка. На пример, Норис (Pippa Norris) примећује да „не постоји стандардна дефиниција или усаглашена мерила шта представља *крхку* (*fragile* – нап. прев.) државу, али су оне генерално разумевају као оне које одликују слабе управљачке институције“, изостанак политичке воље и способности „да обезбеде основне јавне услуге, посебно да одрже безбедности и ублаже дубоко укорено сиромаштво“ – те су поменути режими „од посебног интереса за међународну заједницу“ пошто „могу да доживе колапс државе, унутрашњи конфликт може дестабилизувати њихове суседе преливањем преко националних граница, а недостатак унутрашње безбедности може да пружи уточиште за међународни тероризам“.²⁰

Истиче се да се преко пројекта пропалих и крхких држава испитује државна крхкост, обезбеђује свеобухватна анализа вишеструких процеса везаних за државну слабост, уз коришћење опсежних структурних података (показатеља подељених у шест кластера: управљање; економија, безбедност и криминал; хумани развој; демографија; животна средина) и праћењем догађаја – како би се обезбедила свеобухватна слика о крхкости земље и њеном правцу развоја.²¹

Назначава се да „крхкост настаје када су поверења и узајамне обавезе између државе и њених грађана постали слаби, а национални орган власти не обезбеђује основна јавна добра“; да крхке државе не обезбеђују ефективну безбедност и/или социјалну заштиту, предвидљиву правду општеприхваћену као легитимну, наплату прихода и управљање спољном помоћи – како би обезбедиле пружање основних социјалних и економских услуга; да „су обележене ниском сигурношћу исхране, високом стопом криминала и високом незапослености младих и осетљиве на мобилизацијске напоре починилаца насиља свих врста“, да су ови ентитети рањиви на регионалне несигурности и економске кризе, те да „крхкост у једној земљи може довести до конфликта, криминала, расељавања људи и нелегалне трговине у непосредном окружењу и шире“.²²

¹⁷ Ibidem: „Последице *пропалих* (курзив П. П.) држава укључују конфликте, рат, и избеглице“.

¹⁸ Claire McLoughlin, op. cit., p. 11.

¹⁹ Sarah Cohen Wood, “What really works in Preventing and Rebuilding Failed states: Nation building, Conflict and Civil society”, in *Failed and Failing States: The Challenges to African Reconstruction* (2010), Edited by Muna Ndulo and Margaret Grieco, op. cit., p. 3.

²⁰ Pippa Norris, *Political Protest in Fragile States*, Paper for the plenary panel PS01 “Political Action and Beyond” at the International Political Science Association World Congress in Fukuoka, Japan, Thursday 13th July 2006, Интернет, доступно на <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/IPSA%202006%20Political%20Action%20in%20Fragile%20States.pdf>, приступљено 26. 10. 2012, p. 2.

²¹ Failed and Fragile States, Интернет, доступно на <http://www4.carleton.ca/cifp/ffs.htm>, приступљено 10.12.2012.

²² Fragile States: Council Reports – Issue Overview, Summit on the Global Agenda 2009, World Economic Forum, Интернет, доступно на https://members.weforum.org/pdf/GAC09/council/fragile_states/ (приступљено

Концепт *држава отпадница* – *rogue states* је специфичнијег карактера, поседује директније геополитичке и безбедносне конотације. Ове државе се означавају као оне које „су генерално непријатељски расположене према Западу и његовим савезницима, и често су оптужене да спонзоришу тероризам и/или желе да стекне или развију оружје за масовно уништење“.²³ Такође, означавају се државе којима „обично владају ауторитарни режими, који озбиљно ограничавају људска права“, у најопштијем смислу, као „држава која не поштује ни међународно право нити међународне стандарде правилног управљања и понашања, а термин се готово искључиво користи од стране владе Сједињених Држава и није шире прихваћен“.²⁴

Џејсон Роус (Jason Rose) истиче да је ово неодређен и контраверзан термин, дефинисан преко противречних критеријума, али да је потребно уважити чињеницу да држава заиста може бити *Rogue state*, уз напомену да је нормативни приступ у дефинисању ових држава слаб и збуњујући, те да се мора усвојити категорија интереса у одређивању овог феномена. Наводи дефиницију Princeton University (2010) која ове државе дефинише као оне „које не уважавају (*respect* – прим. прев.) друге државе у њиховим међународним акцијама“ – указујући да је проблем у томе шта тачно значи термин *respect*; да их Oxford Dictionary of Politics (2003) дефинише као оне „које презиру међународне норме, склоне су стицању оружја за масовно уништење и државни су спонзори тероризма“; те да су понегде термини „*rogue regime*“ и „*rogue state*“ замењиви.²⁵ Роус доказује да су елементи дефиниције ових држава њихово понашање (*behavior*), где је, рецимо, уведена у игру категорија (не)стабилности, моћ и способност (*power and capability*) – да уопште буду претња, и трећи елемент кредибилитет (*credibility*). Посебно се чини значајним издвојити констатације да уколико се *rogue state* дефинише као „држава која лежи ван граница нормалних међународних односа“ и ван „породице нација“ (Eliabeth H. Saunders) мо-

10. 12. 2012). Назначава се: „Важан аналитички рад на разумевање услова крхкости и услова спољне помоћи у изградњи државе спроводе OECD, Светска банка, индивидуалне билатералне развојне агенције, универзитети и експерти“.

²³ Rogue state – definition, WordIQ.com 2010, Интернет, доступно на http://www.wordiq.com/definition/Rogue_state (приступљено 10. 12. 2012). Такође се констатује: „САД су користиле наводни претњу безбедности других земаља коју представљају *rogue states* да оправдају своју спољну политику и друге иницијативе; на пример, обнављање интереса за финансирање и програма анти-балистичких ракета су, према америчким званичницима, утемељени на забринутости да *rogue states* могу лансирати оружје за масовно уништење против САД, а не да се одврате извесношћу одмазде“.

²⁴ Ibidem: „Такве државе могу испољити било који број тих политика или атрибута: земља са спољном политиком знатно у супротности од оне на западу (посебно САД); расипање националних ресурса ради личне добити владара или владајуће класе, са мало или без бриге за потребе и жеље ширег становништва; минимално приклањање међународном праву, претеће понашање према суседима; одбијање да се приступи или признају међународни уговори; поседовање, или одлучност да се поседује, оружје за масовно уништење и/или друга напредна војна технологија, за употребу на агресиван начин; спонзорство глобалног тероризма; ирационалност у тој мери да су конвенционалне методе преговарања неефикасне, недостатак дипломатске комуникације са другим државама; одбацивања основних људских права, често укључујући отворено геноцидне праксе“.

²⁵ Jason Rose, Defining the Rogue state: A Definitional Comparative Analysis Within the Rationalist, Culturalist, and Structural Traditions, *Journal of Political Inquiry*, 4 (2011), Интернет, доступно на <http://jpi-nyu.org/wp-content/uploads/2011/02/Defining-the-Rogue-State-A-Definitional-Comparative-Analysis-Within-the-Rationalist-Culturalist-and-Structural-Traditions...Jason-Rose1.pdf>, приступљено 24. 03. 2013, pp. 1–4.

же се лако претпоставити ко дефинише нормалност – а то се и не крије.²⁶ Излажући истраживачке приступе Роус назначавала различите варијабле,²⁷ те полазећи од интереса као кључне категорије²⁸ даје дефиницију: „*Rogue state* су државе које поседују моћ и кредибилитет, као и понашање које се изразито сукобљава са мрежом интереса међународне заједнице дефинисаних од стране најважнијих сила“.²⁹ Закључује да управо „дефиниција *'rogue state'* заснована на интересима објашњава хипокризију међународне заједнице и *'non-rogues'* унутар система“.³⁰

Теоријске контроверзе испољене у концептима

Модалитете и карактеристике државне слабости испитују разноврсне институције³¹ различитим научним методологијама.

Failed States Index сматра се објективним и релевантним.³² Међутим, региструјемо и критичке погледе у односу на његову адекватност, рецимо:

„... бинарни концепт означавања држава као пропалих или не пропалих захтева преиспитивање. Заиста, постоји упадљив недостатак семантичке сагласности... око тога како дефинисати или разликовати *'failed'* од *'failing'* или *'fragile'* државе... Уместо напуштања индекса због недостатака, требало би да буде побољшан. Прво, концепт *failed states* треба да се реформише и посматра као континуум државних способности. Сва дихотомијска размишљања и премеравања треба уклонити. Друго, треба спровести, од стране стручњака и статистичара, преглед одозго надоле да би се генерисао индекс који је валидан, који критички анализира како мерити и сакупљати подкомпоненте, а затим процењује накнадне листе“.³³

²⁶ Види ближе: *Ibidem*, pp. 5–10.

²⁷ Назначавала се, *Ibidem*, p. 29, да су већина *'rogue state'* биле „U. S. *client states'* током хладног рата“ али и „*Soviet client states'*“, да имају више централизовану планску привреду, да им економски системи нагињу социјализму, да се у њима сузбија или да уопште не постоји слободно тржиште.

²⁸ *Ibidem*, p. 10: „Извесна међународна норма је одраз државних интереса ипак, државни интереси нису у нужно рефлексии међународних норми. Парадоксално, потребно је да интереси буду разликовани од норми. Интереси међународне заједнице се могу тренутно сукобити са успостављеним нормама међународне заједнице пошто ове норме могу бити неодговарајуће циљевима и интересима главних сила које успостављају норме на првом месту“.

²⁹ *Ibidem*, p. 12.

³⁰ *Ibidem*, p. 34.

³¹ Методологије су изложене, примера ради, у: Valentin Cojanu, Popescu Alina Irina, op. cit., pp. 121–128 (World Bank's Governance Indicators, Failed State Index – FSI, Bertelsmann Transformation Index – BTI); Claire McLoughlin, op. cit., pp. 29–30, у делу студије који се бави проблемом мерења и процењивања крхкости упућује се и назначавају се: Country Policy and Institutional Assessment (CPIA) – World Bank – иначе истакнут и широко коришћен индекс; Country Indicators for Foreign Policy (CIFP) – Carleton University; Failed States Index – Foreign Policy / The Fund for Peace; Index of State Weakness in the Developing World – Brookings Institution; John Yoo (2011), op. cit., pp. 101–103, такође: World Bank Index, Failed States Index, Brookings Institution (који, приметимо, издваја и *critically weak states*).

³² Види ближе: *Failed States Index 2012*, The Fund for Peace, Интернет, доступно на <http://www.fundforpeace.org/global/library/cfsir1210-failedstatesindex2012-06p.pdf>, приступљено 10. 12. 2012. (као и, укратко, *About the Failed States Index*, The Fund for Peace, Интернет, доступно на <http://world.failedstatesindex.org/node/5>, приступљено 10. 12. 2012).

³³ Lionel Beehner and Joseph Young (July 17, 2012), The Failure of the Failed States Index, *World Policy blog*, Интернет, доступно на <http://www.worldpolicy.org/blog/2012/07/17/failure-failed-states-index>, приступљено

Рангирања, образлаже се, имају и објективна ограничења.³⁴

Термин *fragile states* сматра се спорним пошто имплицитно садржи нормативне претпоставке о деловању државе, као и идеју да све државе конвергирају западном моделу државности.³⁵ Односно, да је терминологија крхких држава „стигматизирајућа и аналитички непрецизна“, термин означава пежоративним и инхерентно политичким („одражавајући веберовске идеале како 'успешна' држава треба да функционише“), да се на емпиријском нивоу не прави адекватна разлика између економских и друштвено-политичких димензија држава – те развојне агенције све више фаворизују шири терминологију „крхкости“ или „нестабилних ситуација“ (*fragility ulu situations of fragility*) која боље одражава чињеницу да крхкост није искључиво одређена природом и границама држава, као и потребу сагледавања стања друштва у процењивању и решавању крхкости.³⁶

Наглашава се да терминологија јака–слаба држава „карактерише релативну снагу или слабост државе на континууму; од 'weak' и 'fragile' држава на једном крају, до 'failed' и 'collapsed' држава на другом“, али се смисао поменутих термина оспорава услед инхерентних противречности, као и недоследне примене у пракси.³⁷

26.10.2012. Цитирани аутори истичу да: „Поред ових критичних питања, FSI треба да укине своју *Postcards from Hell* онлајн презентацију, која погрешно информише јавност и не додаје емпиријску вредност пројекту. Коначно, листа би требало да стекне више глобалних партнера и индикатора, тако да не даје осећај *Made-in-America*. То ће заштитити од међународних оптужби да је индекс средство америчке спољне политике и пристрасан против не-западних држава“.

Док Claire Mcloughlin, op. cit., pp. 12–13, излаже донаторске типологије крхких држава (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD DAC: International Network on Conflict and Fragility (INCAF); Department for International Development (DFID), UK, и World Bank), уз назаку: „Поједине развојне агенције користе типологије крхкости, које категоризују државе према степену или природи недостатака у њима... Ове типологије су критиковане на основу тога што ограничавају разноврсност крхких ситуација преко неколико категорија, категоризација држава је суштински нормативна, а интервенције засноване на категоризацији земљама могу бити штетне“.

³⁴ John Yoo, op. cit., p. 103: „Напори да се степенују пропале државе пате од истих проблема као и друга рангирања... Спорови око нефункционалне природе националних институција власти или тежине унутрашњих оружаних сукоба су неизбежни. Рангирање такође може третирати случајеве различито у зависности од узрока опадања државе. Ирак, на пример, није био сматран неуспелом државом до инвазије Сједињених Држава 2003. године. Даље, различита рангирања се можда неће сложити око тога да ли се јака, чак и тиранска, централна влада може сматрати пропалом државом, када мала клика управља распрострањеним сиромаштвом и економским колапсом, као у Северној Кореји или Зимбабвеу. Ипак, ова рангирања показују груб консензус око већине држава које се сматрају пропалим, чак и ако се не слажу о прецизном поретку или маргиналним случајевима“.

Истакнимо, *failed states* се у John Yoo, op. cit., pp. 107–108 дефинишу преко три категорије.

³⁵ Claire Mcloughlin, op. cit., p. 6.

³⁶ Види шире: Ibidem, pp. 9–10.

³⁷ Тако се (Ibidem) pp. 10–12, истиче да такозвани *weak states* може бити у стању да чини репресију, испољи ауторитарне тенденције – те се термин може означити контрадикторним (поред наведеног, и у функционалној држави може бити периферних региона у којима је држава слаба и оспорена од стране локалних актера). Критика терминологије такође обухвата примедбу да овај симплицирајући теоријски континуум не нуди адекватан теоријски модус о конкурентским (неформалним) системима управљања – чињеници да се алтернативни облици управљања одржавају и у одсуству формалне државе; да савремени колапс не подразумева друштвену 'цивилизацијски колапс' те да „државни колапс није краткорочна појава него дугорочни дегенеративни процес“, док многе државе поврате равнотежу и мање или више нормалне функције; као и поставци која каже да је дебата око 'state failure' „заснована на ос-

Ту је и опаска да када дефинишемо термин пропале државе „тешкоћа утврђивања да ли влада одржава 'монопол на легитимну употребу силе' (што обухвата проблеме дефиниције 'легитимног') значи да управо није јасно када се за државу може рећи да је 'failed'“.³⁸

Назначени проблемски оквир промишља и Бјорн Молер (Bjørn Møller),³⁹ полазећи од анализе „распрострањене претпоставке“ да „'failed states' служе као плодно тло, за операције или транзитне области, сигурна уточишта за терористе“. Поред осталог,⁴⁰ Молер истиче да постоји:

- *терминолошка збрка* при означавању приближних феномена – да међународне агенције користе различите термине за сродне ентитете – као што OECD's DAC користи термин *fragile states* као синоним онога што World Bank означава LICUS (*low income countries under stress*). Поменути термине Молер квалификује као „нешто шире него термине 'failed' или 'collapsed states'“, а што је опет ужи термин у односу на термин *weak states*. Термин *states of concern* је „проблематичнији, јер намеће питања ко је (или би требало да буде) забринути и зашто“, а што је наново „готово синоним са 'државама осумњиченим од стране САД' ('states mistrusted by the USA') 'states mistrusted by the USA' – нап. прев.) из било ког разлога, и обухвата тзв. *rogue states*, које не морају бити слабе у било ком значајном смислу“;⁴¹

- „проблем дефинисања, а тиме такође и које критеријуме применити у циљу идентификовања пропале државе“. Тачније, да „критеријуми имају тенденцију да падну у две различите категорије, одражавајући два сета параметара државног неуспеха или слабости – способност и спремност да обавља функције државности, који заузврат, доводе до проблема у два смисла истакнутих од Липсета, легитимности и ефективности“. Другим речима, или држави недостаје капацитет/ефективност или она не брине о њима довољно – на тај начин губи легитимитет – а како су „савим могући“ симултани процеси „ипак је корисно аналитички разликовати поменути два – и чини се некорисно ценити одсуство воље као елемент слабости“;

новним концептуалним недостацима који пружају своје увиде и препоруке неуверљиво у светлу емпиријских доказа. Научници олако изједначавају недостатак централне владе са пропалим или анархичним државама“.

³⁸ Failed state – definition, WordIQ.com 2010, Интернет, доступно на http://www.wordiq.com/definition/Failed_state, приступљено 10. 12. 2012. Иначе, о релацијама и значају категорије легитимитета у контексту концепата слабе државе види ближе: Claire Mcloughlin, op. cit., pp. 61–63 (али и на другим местима ове студије); Svetlana Đurđević-Lukić, op. cit., str. 47–49.

³⁹ Bjørn Møller (2007), Terror prevention and development aid: what we know and don't know, Danish Institute for international studies, DIIS REPORT 2007:3, Copenhagen, pp. 116–127, Интернет, доступно на <http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2006/diisreport-2007-3.pdf>, приступљено 11. 09. 2012.

⁴⁰ Bjørn Møller, Ibidem, подсећа на ставове да „сиромаштво и нестабилност доводи до слабих држава које могу постати уточишта за терористе и друге криминалце (бивши британски премијер Тони Blair)“ – или да слабе државе могу лако постати пропале државе које осиромашују народ, те подстаћи тероризам и организовани криминал – што је констатовао Комесар за спољне односе ЕУ, Chris Patten.

⁴¹ Према већ поменутом WordIQ.com 2010 (Интернет: http://www.wordiq.com/definition/Rogue_state): „Северна Кореја и Ирак су навођене као 'rogue states', заједно с Ираном, Сиријом и Либијом. У последњих шест месеци Клинтонове администрације, термин 'rogue states' је привремено замењен појмом 'states of concern', међутим Бушова администрација се вратила ранијем термину. Од напада 11. септембра 2001, термин rogue state допуњен је у Сједињеним Америчким Државама термином 'axis of evil', који је усвојио (29. јануара 2002.) председник Џорџ Буш у вези са Ираком, Ираном и Северном Корејом“.

• „проблем додељивања вредности различитим променљивим и како их учинити оперативним – ако је потребно да буду замењиве – и где лоцирати релевантни праг између 'слаб', 'неуспешан' и ' (про)пао' ('weak', 'failing' and 'failed' – нап. прев.), ако је то жељена терминологија“, а да проблем није само „питање степена, већ такође параметрима самих“;⁴²

• „Четврто, долази идентификација претпостављене зависне променљиве“. Поменуто обухвата питања: „Треба ли да очекујемо да неуспеле државе „одгајају“ терористе, у смислу да би изнад просечан број терориста долазио из тих земаља? Ако је тако, да ли се то односи на земље порекла или пребивалишта терориста? Треба ли да очекујемо посебно изражене терористичке инциденте унутар неуспелих држава? Или просто очекујемо такве државне територије које се користе од стране терориста страног порекла за терористичке сврхе, чиме служе као базе, кампови за обуку, или транзитне области?“.

Молер испитује конкретне околности око алокације деловања Ал-Каиде, потом конкретне методологије (World Bank, Fund for Peace), те тврди да је хипотеза о државној слабости или колапсу као основи за привлачења терориста проблематична, штавише „да терористичке групе траже заштиту пријатељских влада, а по могућношћу оних које нису сувише слабе“.⁴³ Закључује: „Оно што компликује анализу узрочних веза између тероризма и државне слабости или неуспеха јесте да не постоји једногласност о томе које државе категоризовати као неуспеле... Без обзира на своју веродостојност, готово универзално прихватање претпоставке да су пропале државе посебно проблематичне у вези са тероризмом, изгледа да има врло мало, ако уопште има, емпиријске подршке. С обзиром да је превенција терора врло сумњив разлог за покушај реконструкције државе, постоји много других и бољих разлога настојања да се изграде одрживе и легитимне државне структуре, где су постојеће пропале“.

Сличне ставове региструјемо и у текстовима који нису стриктно научног карактера. Примера ради: „У ствари, данашња 'листа брига' је веома кратка – Северна

⁴² Тачније, Bjørn Møller, op. cit.: „Који степен слабости треба држава, на пример, показати да би се квалификовала као 'failed'? Треба ли се држава са правичним степеном контроле над деловима, можда чак и над већином своје територије рачунати као неуспела, јер једноставно постоје области у којима она практично нема контролу?“. Слично, Claire Mcloughlin, op. cit., pp. 10–11: „Failing states: Овај термин се често користи да опише државе које знатно упропаштају своје грађане и/или су неспособне да постигну економски раст. Али, то је спорно, јер се збуњујуће примењује како на државе које су неуспешне и оне у опасности од пропадања. То је критиковано због маскирања у нијансирану реалности да државе могу бити неуспешне у неким аспектима, али не у другим“.

⁴³ Овде се чини од користи издвојити и следеће закључке које је извео Bjørn Møller, op. cit:

– „Питање је онда да ли оне показују одређене склоности за тероризам, било у смислу његовог искушавања, одгоја терориста или служењу као транзитне области за тероризам“;

– „Што се тиче 'хипотезе транзитне тачке' копнене границе представљају разуман *проху*, јер је једино могуће прећи копном од земље А до Б, ако оне деле заједничке границе. Наравно, могуће је прећи ваздухом или морем од било којег места на свету *en route* до било које замисливе дестинације, али ово заправо не дозвољава статистичко тестирање, и захтевало би детаљне информације о распореду путовања сваког појединца терористе – које вероватно неће бити на располагању. На основу земљишне границе, можемо, међутим, тестирати да ли земље које се налазе одмах поред пропалих држава доживљавају - виши ниво тероризма него што би се иначе очекивало. Неке пропале државе, међутим, деле границе једне са другима, у ком случају чини се разумним претпоставити да су терористички инциденти узроковани њиховим неуспехом као државе, него њихових суседа“.

Кореја, Иран, Пакистан и Сирија. Док могу бити оптужене да су слабе државе у политичком смислу оне нису 'пропале' државе. Веза између државне крхкости и транснационалних претњи је пренадувана. Постоје земље које би требало да нас брину због својих озбиљних економских и социјалних слабости и крхкости њихових политичких структура, али никако нису претња – наиме Кенија, Судан, Јемен, Конго, Мали, Сомалија, Филипини, Фици и Папуа Нова Гвинеја".⁴⁴

Када се вратимо научним изворима региструјемо јасне констатације Ане Симонс и Дејвида Такера (Anna Simons & David Tucker) да „у супротности са опште прихваћеним гледиштем значајан број међународних терориста не долази из пропалих држава“ и да ове државе не обезбеђују уточиште за многе организације које подржавају тероризам. Поменути аутори назначавачу да чињенице јасно указују да је извођење закључка о директној повезаности између подручја ван контроле и тероризма неосновано, те да „међународни терористи – појединци који путују из једне земље у другу да почине акте тероризма – изгледа да не долазе претежно или чак значајно од пропалих држава“. Истичу „разлоге зашто пропале државе не генеришу многе међународне терористе“, од којих издвајамо:

„Прво, иако они који се боре у неуспелим државама развију вештине и тактике вредне међународних терориста... те вештине су у потражњи на локалном нивоу. Друго, чак и ако неко у пропалој држави жели да делује као међународни терориста, мало је вероватно да ће поседовати потребна документа да лако пролази кроз граничне контроле, а таквој особи може изворно недостајати префињеност да незапажено оперише у економски и технолошки напредним друштвима. Уколико су међународни терористи у потрази за чланством, имало би више смисла да регрутују и затим обучавају оне који су већ навикнути на живот у развијеним друштвима у којима међународни терористи желе да оперишу или нападну, а који носе пасоше који не изазивају сумњу... Ипак, не постоји много доказа да друге пропале државе обезбеђују места за терористичке кампове за обуку“.⁴⁵

Такође, примећују да се морају разликовати области земље у којима влада има способност (и потребно је) да продре „осим где је, из било ког разлога, занемарила да то уради“, али и области где то није могуће учинити јер су географски недоступне.⁴⁶

⁴⁴ Jonathan Power, „Dangers of 'failed states'“, *Khaleej Times*, 5 July 2012, E-paper, Интернет, доступно на http://www.khaleejtimes.com/kt-article-display-1.asp?xfile=/data/opinion/2012/July/opinion_July15.xml§ion=opinion, приступљено 28. 10. 2012.

Нешто, прецизније (ibidem): „Подсахарска Африка, која има више од приметног удела веома слабих држава, није била атрактивна, све у свему, екстремистима и терористима. Упркос конфликтним зонама, подручјима ван државне контроле, порозним границама, избеглицама, друштвеним поделама и великим размерама корупције већина Африке није заражена џихадистима, чак и оне земље, као што су Танзанија и Сенегал које имају велики број муслимана и уочљиво сиромаштва... Земље топ листе за скривање Ал-Каиде су много богатије – Египат, Француска, Алжир, Мароко, Немачка и Индонезија. Један научник процењује да 87% чланова Ал-Каиде живе или је живело у Западној Европи“.

⁴⁵ Anna Simons & David Tucker (2007), *The Misleading Problem of Failed States: a 'socio-geography' of terrorism in the post-9/11 era*, *Third World Quarterly*, Vol. 28, No. 2 (pp. 387–401), Интернет, доступно на http://faculty.nps.edu/asimons/docs/CTWQ_A_215315_O.pdf, приступљено 22. 09. 2012., pp. 387.

⁴⁶ Anna Simons & David Tucker, op. cit., p. 393.

Зонгве (Dunia P. Zongwe) скреће пажњу на друге аспекте недоследности и контраверзности концепта *failed state*, односно да су његови недостаци „да прецизно објасни огромне разлике унутар и између региона у земљи, осликавајући, као што то чини, читаве земље истом четком или као слабе или јаке дуж градуисане скале институционалне ефикасности“ те „не успева да обезбеди поуздану парадигму за акцију или интервенције у земљама суоченим са застрашујућим хуманитарним катастрофама“. Зонгве тврди да се концепт не може у потпуности интегрисати у постојеће правне оквире, те наглашава да је стварање државе у суштини политичко, те стога „држава може подбацити да испуни један или више, ако не и све, од својим уставних функција, али држава не може бити пропала, све док међународна заједница не донесе одлуку у том смислу“.⁴⁷

Степутат и Енгберг-Педерсен (Finn Stepputat, Lars Engberg-Pedersen) истичу теоријске недоследности, везано за типологије, да оне преко категорија, а „на основу избора неколико евентуално важних димензија или идеализовањем одређених уочених трендова или карактеристика“, ограничавају разноврсност и комплексност крхких ситуација, док је њихово формирање углавном основано када постоји блиска веза категорија и реалности, а што није случај у овој материји, те:

„Прво, упркос завршавању у једној од наведених категорија, две земље означене крхкости је обавезно да се разликују у значајним аспектима који захтевају различите врсте подршке. Друго, није тешко наћи важне димензије, структуре и карактеристике које се односе на крхкости које нису покривене различитим типологијама... Треће, ми знамо премало о комплексности које одређују динамику крхких ситуација да би били у стању да их категоризујемо... Када тежимо да директно подржимо земље у крхким ситуацијама, не постоји пречица заобилазећи детаљну анализу историјске еволуције и специфичних карактеристикама појединих ситуација“.⁴⁸

⁴⁷ Dunia P. Zongwe, „The Effectiveness of the International Community's Response to the Humanitarian Crisis in Darfur: A Legal Assessment“, in *Failed and Failing States: The Challenges to African Reconstruction*, Edited by Muna Ndulo and Margaret Grieco, op. cit., p. 16. Наиме, Dunia P. Zongwe, Ibidem, своје становиште подржава следећим аргументима:

„У међународном праву, држава, пре него што се буде призната као таква, само треба стално становништво, дефинисану територију, ефикасну владу, и способност да уђе у односе са другим државама. Чак и тамо где један од горе наведених четири услова није присутан, једном признат као независна држава, политички ентитет остаје држава. Повлачење признања, на пример, због тога што је држава склизнула у анархију и безакоње, је политички неприхватљива теоријска могућност без преседана (Dugard 2005, 110). Међународно право људских права има мање дифузни, више локализован, приступ када држава није у стању да обавља једну или више од својих основних уставних обавеза. Док се концепт 'failed state' концентрише на институционалне капацитете једне државе у целини, закон о људским правима наглашава капацитете државе да кривично гони и обезбеди одговорност за кршење као одлучујуће факторе за интервенцију. Дакле, основна логичка структура предмета за хуманитарне интервенције је следећа. Државни суверенитет подразумева примарну одговорност да се заштите људи од геноцида, ратних злочина и злочина против човечности. Ако становништво трпи озбиљну штету, као резултат унутрашњег рата, побуне, репресије или државне неспособности, а држава не жели или није у стању да то избегне, принцип неинтервенције препушта међународној одговорности да заштити“.

⁴⁸ Finn Stepputat and Lars Engberg-Pedersen (2008), *Fragile States: Definitions, Measurements and Processes*. In L. Engberg-Pedersen, L. Andersen, F. Stepputat & D. Jung (Eds.), *Fragile Situations Background Papers* (pp. 21–31), Copenhagen: Danish Institute for international studies, DIIS REPORT 2008:11, Интернет, доступно на http://www.diis.dk/graphics/publications/reports%202008/r2008-11_fragile_situations-background_papers.pdf, приступљено 26. 11. 2012., p. 28.

Од посебне важности за политичку делотворност поменутих концепата могу бити опажања Саре Коен Вуд, везана за однос цивилног друштва и крхке државе:

„Дефиниције и класификација државе као крхке пружа нека разумевања комплексности ових амбијената, али не довољно о карактеру и историји слома овог односа. Коначно ове дистинкције и дефиниције о крхкости мало нам помажу да се идентификују одговарајуће интервенције, партнерства и ангажмани са овим народима и земљама. Оне су често само вештачке разлике које значе мало у реалности на терену. У неким случајевима ова разлика је била погубна за ангажман САД у иностранству и само нас је отуђила од грађана и система који подржавају изградњу народа и јаких и одговорних влада. Постоје неки примери тога у садашњем развоју стратегије борбе против побуњеника и стратегије контратероризма који циљају сегменте становништва као спојлере, али немају стратегију за јачање цивилног друштва или изградња капацитета државе“.⁴⁹

Закључимо, концепт *weak states*, као и блиски концепти (*failed, failing states, fragile states, collapsed states, states of concern, rogue states, do синтагме axis of evil*) – уз поштовање дистинкција које се уочавају – свакако су засновани на издвајању постојећих феномена, класификовању политичке феноменологије савременог света. Први проблем је у томе у којој мери ови концепти – а као први корак у правцу њиховог мисаоног уобличавања посебно критеријуми класификације односних политичких ентитета – одговарају реалности. Идеалној подударности наука треба тежити уз знање да ју је немогуће постићи, али су следећи кључни проблеми пратећа политичка тумачења узрока и обележја друштвених процеса које означавају, те, на том основу, одређивање карактера и усмерености политичких мера везаних за њих.⁵⁰ Односно, проблем је на који начин се ови концепти операционализују, тачније – којим механизмима и инструментима, у које сврхе и за чије интересе се користе. Операционализација обухвата долажење до релевантних података – или њихово фингирање, одређени степен објективности у процени података, а посебно начин коришћења резултата изведених из ових концепата.⁵¹

⁴⁹ Sarah Cohen Wood, op. cit., p. 4.

⁵⁰ Миле Савић, Интелектуалац и глобална политика: О реалности Гиденсове космополитске утопије у светлу Блеровог „трезвеног прагматизма“, *Нова српска политичка мисао*, Vol. IX (2002), no. 1–4, (стр. 287–304), стр. 288–289: „Не мислим, међутим, да теорије посматране строго епистемолошки, саме сугеришу конкретне практичне одлуке и чинове. У језгру практичних одлука и чинова првенствено стоји воља да се делује у име одређених вредности. Па ипак, теорије – тиме што тумаче и тумачећи описују друштво – у значајној мери оцртавају делокруг у коме је могуће доносити практичне одлуке и тако, заједно са вредностима, чине претпоставке практичног закључивања“.

⁵¹ Ради се такође о следећем, како пише Миле Савић, op. cit., стр. 291: „Но оправданост политичких одлука може се поправити, и то тако што би се успоставило пројектовано политичко стање активном употребом силе. Та врста 'самоостварујуће утопије' указује на то да политичка одлука може бити исправна уколико сами учинимо да буде исправна“. Што се одређује на начин, када прочитамо Ron Zuskind, *Jedan procenat doktrine: uvid u poteru Amerike za svojim neprijateljima posle 11. septembra* (2007), Beograd: Leo Commerce (Beograd: Beoknjiga), str. 79–80: „Нису у питању наше анализе или откривање убедљивих доказа“, додао је. 'У питању је наш одговор.' Тако је, сада изречен, установљен стандард деловања... Чејнијева доктрина. Чак ако постоји само један посто могућности да се нешто незамисливо испостави као тачно, деловати као да је извесно... Оправдан или не, заснован на чињеницама или не 'наш одговор' је оно што се рачуна. А што се тиче 'доказа', летвица је постављена тако ниско да сама та реч скоро није ни могла да се примени“.

Манипулативна операционализација концептима – корени и (могуће) последице

Ричард Фолк⁵² пише о неконзистентности (и манипулативности) концепата, односно да концепција, која сваку нацију која пружа уточиште или подршку тероризму означава непријатељским режимом, модификује традиционалне појмове самоодбране, а тиме што унилатерално приписује правну одговорности влада за операције које се изводе са њене територије, без обзира на то да ли оне подржавају терористичке активности или поседују ефикасности да их елиминишу. Фолк⁵³ скреће пажњу да уколико терористичке групе делују без подршке територијалне државе, логика приписивања постаје сумњива, може бити арбитрарна и неправична – док разлики за одмазду могу бити контрапродуктивни (нпр. одлука САД да удари на циљеве у Судану и Авганистану после напада на њену амбасаду у Африци 1998).

Процеси који су изнедрили специфичну манипулативну операционализацију концепата су вишезначни, али се могу разложити, не само у контексту борбе против тероризма⁵⁴ – истиче се да су „неуспешне државе“ у дискурсу америчке спољне и националне безбедносне политике од краја хладног рата, те и Национална стратегија Владе САД за борбу против тероризма тврди да терористи користе ове државе да „планирају, организују, обучавају и припремају операције“.⁵⁵ Како назначавала Томас Јермалавичиус (Tomas Jermalavičius), у оквиру агенде 'глобалног рата против тероризма' проблем неуспелих држава је истакнут:

„У оквиру теорије побуне и борбе против побуњеника може се упоредити са подручјима државе која су ван контроле централне власти и користе их побуњеници да прошире своју кампању. Успоставити управу у таквим подручјима је један од примарних циљева државне власти. На сличан начин, реконструкција пропалих држава које потенцијално могу и често постају уточишта за терористичке групе, постала је једна од главних брига Сједињених Држава и њених савезника, како показује наставак кампање у Авганистану“.⁵⁶

Док Мајкл Стол (Michael Stohl)⁵⁷ упућује да је „администрација, која је ступила на дужност верујући да су *rogue states* и њихово спонзорство тероризму били кључ за проблем тероризма (види на пример, чланак Kondolize Rajs у Foreign Affairs из 2000. који излаже претпоставке владине спољне политике), наставља да оправдава своју одлуку

⁵² Ričard Folk (2003), *Veliki teroristički rat*, Filip Višnjić, Beograd, str. 124.

⁵³ Ibidem, str. 157.

⁵⁴ Види: Vjačeslav Avijucki, op. cit., str. 481–493.

⁵⁵ Anna Simons & David Tucker, op. cit., p. 387.

⁵⁶ Tomas Jermalavičius, „Global War on Terrorism“: Rediscovering the Insurgency and Counterinsurgency Theory“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2006*, Institute of International Relations and Political Science of the University of Vilnius, Strategic Research Center, Vilnius 2007, pp. 27–44, Интернет, http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/strategic_review2006.pdf (приступљено 19. 11. 2011), p. 37.

⁵⁷ Michael Stohl, „The Global War on Terror and State Terrorism“, *Perspectives on Terrorism, Special Issue: Under – Investigated topics in terrorism research*, June 2008, 2 (9), p. 4–10, Интернет, доступно на http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php?option=com_rokzine&view=publication&id=1&Itemid=, приступљено 04. 12. 2011.

да нападне Ирак, као део глобалног рата против тероризма. Дакле, њихов политички избор остаје у складу са њиховим пред-9/11 уверењима о суочавању са тероризмом“.

Блиске су и конотације ставова Роберт Е. Келија (Robert E. Kelly)⁵⁸ да су САД од почетка GWOТ прећутно третирале терористе као да су државе, односно да је официјелни став дуго био структуриран око државних противника њене моћи. Кели назначавала значај стратешког концепта по којем се војска САД више неће упуштати у дугорочни герилски сукоб у којем њена војна компаративна предност (ватрена моћ, логистика, доминација у ваздуху) није одлучујући фактор, као и значај чињенице да је три деценије уназад стратешки концепт био конципиран у крупном, хладноратовском контексту – олично у тзв. Powell doctrine (огромна снага, јасан политички циљ и јасна стратегија). Он сматра да је, услед политичке културе и поменутих снажних бирократских императива, који омогућавају САД да игра на своје предности, када је GWOТ почео, реакција САД била да *state-ize* противника. Тиме је оно шта је могло бити кампања против неколико специфичних терористичких ентитета постало 'рат' против тероризма, док су као *axis of evil* идентификоване *rogue states* као примарни противници Америке, а САД се бориле, или претиле променом режима државама као што је Авганистан, Ирак и Иран. При том се исламски препород тумачи преко пренаглашене „ратне“ парадигме, што је (било) бирократски удобно – нема притиска да се зауставе набавке подморница и носача авиона, као и политички пожељно – уз испољавање пријатног националистичког мачизма израженог у синтагмама као што је „ мисија остварена“. Кели наглашава: „Поражавање пропалих постколонијалних држава је лако, али неће смањити стварну милитантну исламистичку претњу, јер је пост-9/11 противник клизава, транснационална, радикализована ивица савременог исламског препорода. Терористичке групе су више налик међународним невладиним организацијама (НВО) него државама; војно смањење климави већинских муслиманских држава само храни радикализам“.

Симонс и Такер упозоравају: „У ствари, када генерализујемо, то само треба да буде дуж следећих линија: од обесправљене популације може доћи пешадија, од отуђених популација могу доћи терористи. А ови постоје у џеповима свуда, укључујући и наше двориште. У мери у којој ови производе безбедносне проблеме, овим проблемима се најбоље рукују средствима која нису директна војна сила“.⁵⁹

Политичкој стратегији је потребан непријатељ који се постулира, у нашем дискурсу у ентитетима који се означавају слабим (пропалим и сл.) државама, затим се оне конкретизују. При томе, концепти који *a priori* деле омогућавају манипулацију информацијама ((међународним) јавним мњењем), а где: „Контроверза потиче од политичких и војних импликацијама етикетирања државе као 'пропале'. Прокламације и закони њене владе могу бити игнорисани, а у неким случајевима насилна акција може бити предузета у границама 'пропале државе' од стране агената из других земаља“.⁶⁰ Изузетно значајан је фактор извесност да „тамо где побуне провоци-

⁵⁸ Robert E. Kelly, „From the 'Global War on Terror' to Containment: An Opinion Brief“, *Perspectives on Terrorism*, Volume II, Issue 4, February 2008, Интернет, доступно на http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php?option=com_rokzine&view=publication&id=1&Itemid=, приступљено 11. 12. 2011.

⁵⁹ Anna Simons & David Tucker, op. cit., p. 387.

⁶⁰ Failed state – definition, WordIQ.com 2010, Интернет, доступно на http://www.wordiq.com/definition/Failed_state, приступљено 10. 12. 2012.

рају хроничну несигурност – обично на ивицама и у залеђини држава – побуњеници готово увек имају спољну подршку”.⁶¹

Тако долазимо до тога да „превенција сукоба није алтруистичка, а државни сукоби преливају се у регионалне ратове и ефикасно дестабилизују огромне области континента”.⁶² Али, при томе морамо имати у виду да „посебно није јасно да крхке владе, као што су оне које су изабране у савременом Ираку или Авганистану, имају могућност да се мирно изборе и одрже ред у одговору на масовне акције, обзиром на њихов слабији стисак над безбедносним снагама”.⁶³ Од значаја је управо, насупрот назначеном, да се различитим механизмима (међународним санкцијама, специфично мерама усмереним на контролу промета материјала двоструке намене, затварањем тржишта држава којима се придодају атрибути који означавају слабе, неуспеле, пропале државе) може не само циљано утицати на ограничавање безбедносних ризика и претњи, већ и продуковати радикализација, усмеравати токови незадовољства, тајминг и интензитет социјалног протеста, односно управљати кризама.⁶⁴ Токови усмеравања кризе доводе до наглог пада легитимитета режима (где овај термин унапред нема пезоративну димензију, а плански се гради и добија у међународном јавном мњењу), организованог криминала и корупције, друштвене ентропије и деструкције система – не до опадања ризика и претњи од тероризма. Стварање осећаја угрожености (идентитета) може бити усмерено на стварање планираних реакција јавности, сходно геополитичким интересима. Изазови који предстоје, а којих су, наизглед парадоксално, чак свесни они који најпресудније утичу на поменуте процесе,⁶⁵ неће на прави начин бити дочекани уколико се даље заоштравају противречности у корист краткорочних геостратегијских добити.⁶⁶

Морамо мерити основаност и оних оштрих опаски Ерика Хобсбаума (Eric Hobsbawm) које отворено указују да је, што се тиче претње тероризма, „тренутна опасност по светску стабилност... занемарива“ (уз ограду: „Осим ако такве групе не добију приступ нуклеарном оружју – што није незамисливо, али не представља блиску будућност“), јер „ризик који они представљају по живот статистички је минималан“, односно, да „стварна опасност од нових међународних терористичких мрежа за режиме стабилних држава у развијеном свету, али и у Азији, остаје занемарљи-

⁶¹ Anna Simons & David Tucker, op. cit., p. 392.

⁶² Sarah Cohen Wood, op. cit., p. 2.

⁶³ Pippa Norris, op. cit., p. 16.

⁶⁴ Kenet N. Volc, op. cit., str. 225–226, би рекао: „... велике силе управљају, контролишу, усмеравају, и утичу на светске и регионалне послове. ... Државе, а посебно водеће не делају само да би оствариле сопствене интересе. Оне, такође, делају како би оствариле општу добробит. Међутим, свака од великих сила дефинише шта би требало да буде 'опште добро'... Државе које имају више моћи у односу на своје највеће конкуренте, долазе у ситуацију да непотребно поклањају пажњу и најмањим опасностима и да у иностранству следе идеје које превазилазе остварење уско дефинисаних безбедносних интереса“.

⁶⁵ Ради се о следећем, Kenet N. Volc, op. cit., str. 217: „Ако се деси да једна јединица 'прогута' систем, нестаће и разлика између интереса јединице и интереса система“.

⁶⁶ У овом контексту можемо мерити основаност става Љубише Деспотовића (у: Despotović Ljubiša i Drobac Milorad, op. cit., str. 27) да „... геополитика нас свакако може поучити о једном, свет је саздан од разлика, и те разлике није могуће а ни пожељно нивелисати, ма како били прогресивни и хумани пројекти за тако нешто. Историја нас учи да се иза таквих планова и пројеката крију неки конкретни али увек парцијални интереси моћи (делови текста су стављени у курзив и подвучени у оригиналу – нап. П. П.)“.

ва“ – као и апел: „да се одупремо реторици ирационалног страха уз помоћ којег државе, каква је држава председника Буша или она премијера Блера, траже потврду политике глобалне империје“. ⁶⁷ Морамо ценити и основаност опаске овог историчара да „ниједна од земаља Европске уније нема друштвено и политичко ткиво довољно крхко да би биле озбиљно дестабилизоване малим групама активиста. Тренутна фаза међународног тероризма је озбиљнија него што су такви покрети били у прошлости зато што је способна за масакре и што је намерно неселективна, али не и као политички или стратешки чинилац“. ⁶⁸ Посебно, треба анализирати основаност тврдње да политички потенцијал терористичких група „који је углавном деструктиван, у нестабилним државама или у онима које се распадају, нарочито у муслиманском свету западно од Индије, очигледно је много већи, али га не треба бркати с политичким потенцијалом масовне религиозне мобилизације“. ⁶⁹

Међутим, можемо промишљати безбедносне претње које се могу појавити. Уочавају се на геополитички врло осетљивим тачкама отворена поља за даље радикализације метода социјалног незадовољства, односно могућности специфичне фузије тероризма (као метода деловања малих група у политици) и социјалних протеста као основне снаге – фузије која би могла имати и јаче структуралне последице. Тиме се даље отварају питања корелација политичке и социјалне сфере, не само питање могућности, начина и обима реаговања политичке сфере – уз пратећа питања легалитета и легитимитета, већ, што је још значајније, питања спољних манипулативних, а геополитичким интересима условљених подстицаја на развој свих манифестација политичког насиља. Проблеми и идентитети су за сада раздвојени, а у случају успостављања ближих веза у делању или бар приближавања (спајања) метода борбе, идентитети би се приближили и питање идентитета избило у први план тако што би било још више усложњено интеракцијама друштвених, етничких и конфесионалних детерминанти. Мада је контрола процеса (не само просторно) за сада успостављена – штавише, поједини процеси чак прецизно усмеравани, ⁷⁰ упитајмо се да ли је, рецимо, Европска унија спремна да одговори (или пре – да адекватно одговори на подручјима која су од утицаја на безбедност ЕУ) на такве безбедносне изазове и претње, а које се већ уобличавају пред нашим очима. Како не би из сфере научног предвиђања сасвим упловили у област нагађања упи-

⁶⁷ Erik Hobsbaum (2008), *Globalizacija, demokratija i terorizam*, Beograd: Arhipelag, str. 42–43. Такође, *Ibidem*, str. 130–131: „Ако су се ствари погоршале, то није због активности терориста, већ због активности владе САД... Чак и када је тероризам малих група део општег дисидентског покрета, као што су огранци Ал Каиде у Ирачком покрету отпора, ове групе нису главни или војно ефективни део покрета, већ само његов маргинални додатак“. Уз назнаку да „ово не значи да нису потребне битне међународне политичке мере у борби против тероризма малих група, нарочито оних транснационалног типа, ако ни због чега другог а оно зато што постоји опасност да би у неком моменту у будућности такве групе могле да дођу до нуклеарног оружја и да га искористе“.

⁶⁸ *Ibidem*, str. 145.

⁶⁹ *Ibidem*, str. 131–132.

⁷⁰ Овде се не мисли само на оно на шта, примера ради, подсећа John Yoo, *op. cit.*, p. 97: „Неке *failed* државе, пре свега Авганистан и Ирак, су *rogue* земље које су САД заузеле и сада покушавају да их обнове, друге нису. Без обзира на разлоге првобитног државног пропадања, одговор Сједињених Држава и њених савезника остао је доследан: обновити институције државне контроле са циљем покретања изградње демократије и тржишне економије“.

тајмо се само да ли би као одговор на наведене хипотетичне процесе били довољни постојећи механизми дерадикализације и постојећи механизми, односно принципи спољне и безбедносне политике ЕУ, или је (војна) сила све извесније „решење“ – а њена је примена врло опасан модус који се може сукобити са инструментима спољне политике других геополитичких актера.⁷¹

Мада је, чини се, званични приступ ЕУ у дефинисању степена претње од слабих и пропалих држава све опрезнији – показује чак интенцију одређеног степена ретардације од крајње оштрог (вероватно условљен не само проценама геополитичких кретања и својим геополитичким интересима, већ и унутрашњим проблемима) – он и даље (са правом) дефинише слабе државе безбедносним претњама, али сада из нешто промењеног угла циљано захватајући ову проблематику, односно операционализујући је преко претњи од оружја за масовно уништење и преко безбедносних ризика које носе кризна подручја, као кључне претње.⁷²

Неопходно је овде подсетити на концепцију *State-building* – промену приступа интервентним акцијама у *fragile* земљама, изражену потребу за свеобухватном, мултисекторском, потпуном и свеобухватном стратегијом у коју су укључени и координирани напори агенција из различитих области (развој, одбрана, безбедност), те назнаку: „Признајући да је неопходан другачији приступ када се ради са крхким, слабим и пропалим држава, практичари и програмери развоја су сада фокусирани на основно стање – и државотворне задатке. Развојни циљ у таквим случајевима је изградња ефикасног бирократског капацитета и институционалних инфраструктура које могу заузврат ефикасно каналисати развојну помоћ“. Ауторка цитираних редова притом истиче да „постоји неколико ствари које Стратегија националне безбедности, као и мноштво међуресорних стратегија дизајнираних да се супротставе побуни и покретима у оквиру граница које је потребно да размотримо. Оне имају мање посла са тероризмом и више са грађанима ових земаља и њихов приступ, како према државним службама, тако и однос са њиховом владом, омогућава цивилном друштву да ојача своју подршку изградњи нације“.⁷³

Степутат и Енгберг-Педерсен примећују: „Заједничка претпоставка је да ће се, на дуге стазе, све државе приближи моделу западне либералне демократије, који пружа смернице како за изградњу државе тако и мерила за постојећу државност... требало би да избегавамо употребу аналитичког приступа на нормативан начин. Ако се фокусирамо на анализу 'емпиријске државности' и стварно постојећих аранжмана власти и безбедности, радије него схватати савремене државе као што оне

⁷¹ Kenet N. Volc, op. cit., str. 142: „Не очекује се да ће се једном остварена равнотежа одржати, већ се очекује да ће једном поремећена равнотежа бити, на један или други начин, обновљена“.

⁷² Упореди: European Council (2003), *A SECURE EUROPE IN A BETTER WORLD - EUROPEAN SECURITY STRATEGY*, Интернет, доступно на <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, приступљено 15. 11. 2012.; Council of the European Union (2010), *Draft Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model“ (5842/2/10, REV 2)*, Интернет, доступно на <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st05/st05842-re02.en10.pdf>, приступљено 15. 11. 2012.; као и European Council (2008), *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World (S407/08)*, Интернет, доступно на http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf, приступљено 24.11.2012.

⁷³ Sarah Cohen Wood, op. cit., pp. 8–10.

желе да буду, можемо стећи реалнију представу о изазовима и могућностима изградње држава у тренутном светском поретку”.⁷⁴

Међутим, правила⁷⁵ и вредности су постулиране,⁷⁶ те се морају поштовати – у супротном следи казна.⁷⁷

Кључ је у томе да се истиче да „fragile” и „failed states” представљају једну од истакнутог претњи глобалном миру и безбедности“, а да су терористички напади од 11. септембра демонстрирали како чак и најслабије државе могу представљати директну претњу за најјаче, те су глобалне импликације државне крхкости постали циљеви истраживања.⁷⁸

Разматрање „регионалних и глобалних импликација државне крхкости“ полази од става да су крхке државе повезане са низом транснационалних безбедносних претњи, свакако и тероризмом, при чему постоје гледишта да „крхке државе имају ефекте директног ’преливања’ у суседне земље, укључујући ограничен раст и дестабилизацију“ – што се често сматра основом за међународну интервенцију – мада је спроведено релативно мало емпиријских анализа од којих су „нека истраживања довела у питање становиште о директној узрочној вези између крхкости и претњи међународној безбедности“, односно да постоје студије у којима се закључује да „док слабе државе често изнедре глобалне претње, ова корелација је далеко од универзалне“.⁷⁹

⁷⁴ Finn Stepputat and Lars Engberg-Pedersen, op. cit., pp. 28–29.

⁷⁵ Посебно имајући у виду, Драган Симеуновић (2009), *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, стр. 113: „Најважније правило је апсолутно поштовање воље најјачег изражено у максималној кооперативности“.

⁷⁶ Миле Савић, op. cit., стр. 299: „Два аспекта савремене политике – утопијски и реалнополитички – стапају се у једном кључном питању, а то је питање могућности превазилажења *ризика*, односно успостављања *стабилности* у свету. А најсигурнији пут ка стабилности, каже Блер, води преко поштовања основних вредности, слободе, демократије и правде. Ове вредности, пак, могуће је успоставити на светском плану ширењем друштвеног модела који је развијен у западној Европи и Америци“.

⁷⁷ Миле Савић, op. cit., стр. 297: „Ми треба да будемо спремни да исказемо активну одбрану ових вредности где год су оне слабо развијене или угрожене (Giddens, 1999a)“. А то је прави основ онога о чему пише Ron Zuskind, op. cit., стр. 99: „Старе истине још увек могу да се накалеме на измењени крајолик. Државе су биле важне. Терористичке организације, одлучено је, не могу да се одрже дуже време да би предузимале операције великог обима ако немају подршку држава. ... Потребна да се ’државе одврате’ од неприкладног поступања... мора да буде активна, силом наметнута и доследна“.

⁷⁸ *Fragile States*, Интернет, доступно на <http://www.cigionline.org/project/fragile-states> (приступљено 10. 12. 2012.). Приметимо, на наведеном сајту *Centre for International Governance Innovation* (међународни *think tank* са седиштем у Waterloo, Ontario, основан 2011. године), назначав се да пројекат *Fragile States* поменути организације „... има три циља: 1) да дефинише карактеристике крхких држава идентификовањем и анализирањем различитих показатеља државне крхкости, 2) да назначи дубоке и вишеслојне ризике и изазове који овај феномен представља за међународну заједницу, и 3) да испита постојеће стратегије за стабилизацију и реконструкцију држава, одређујући улоге које различити међународни актери могу играти у процесима државне изградње“.

Или, John Yoo, op. cit., p. 96: „Неуспешне државе представљају један од најдубљих изазова за америчку националну безбедност и међународни мир и стабилност. Оне служе као инкубатор за међународне терористичке групе, попут Ал Каиде“.

⁷⁹ Claire McLoughlin, op. cit., p. 8. Напоменимо и да се упућује на једну од студија (Iqbal, Z. and Starr, H., 2008, ‘Bad Neighbors: Failed States and Their Consequences’, *Conflict Management and Peace Science*, 2 vol. 5, pp. 315–331) у којој се констатује да „када нека држава пропада, суседне државе су склоне да доживе виши ниво политичке нестабилности, немир, грађански рат и међудржавни сукоб. Закључује се да пропадање државе (state failure – нап. прев.) није заразно али да се неке од њених најнегативнијих последица шире према другим државама“.

Отворено се упозорава да неодређеност концепта слабе државе „има и далекосежне практичне последице, јер проглашавање државом слабом пружа основ за разноврсне видове спољашње интервенције – од одлучивања о донацијама, преко предузимања 'хуманитарних' и 'превентивних' интервенција, до успостављања про-тектората и стварања нових држава“.⁸⁰

Нужност успостављања нових држава се теоријски фундира,⁸¹ при чему морамо приметити да „нема сепарације без ослањања сепаратиста на највеће силе новог светског поретка“.⁸²

С друге стране, управо имајући у виду комплексност проблематике које захватају мноштво теоријских и методолошких прилаза онога што се означава државном слабошћу, одредница и (непрецизних) критеријума класификације који се преплићу, њихове операционализације код институција врло различитог профила и интересних условљености, као и унутрашњу логику међународних односа која (инди-ректно врши утицај на њих – мада оправдан, захтев да је „неопходно успоставити јаснији теоријски оквир за коришћење“ појма слабе државе као „очито недовољно одређеног“,⁸³ није реалан – као што то није ни захтев за превладавање манипулативне политичке реторике. Наука, свесна својих домаћаја, на то мора позивати, јер јој је циљ истина, уз веру у њено опредмећење.

Концепт остаје уско везан за интересе кључних геополитичких играча.⁸⁴

⁸⁰ Svetlana Đurđević Lukić, op. cit. Наиме, анализирајући концепт слабе државе ауторка напомиње да се овим појмом означавају „разноврсни геополитички, социјални и институционални феномени“, те закључује да је концепт „превише широк“, да у оквиру (неусаглашених) теоријских приступа „аутори користе више различитих термина за врло сличне процесе“, а да су концепти мерења слабости ради рангирања држава „засновани на различитим претпоставкама о функцијама државе, разноврсним индикаторима, често конструисаним на основу перцепције и без довољно прецизних података, са великим статистичким грешкама“.

⁸¹ Види: John Yoo, op. cit. Примера ради, pp. 98–99: „Уклањање препрека у међународном праву и политици у интервенцији у неуспелим државама ће омогућити да се националне државе ефикасније позабаве проблемом. Ово решење не одбацује суверенитет, али се може захтевају прихватање прилагођавања граница пропалих држава, што може довести до мање, бројније, државе... Међународно право стога треба подстицати, пре него обесхрабри, интервенцију“. Или, конкретније, уз претходно позивање на целисходност и нужност смањење трошкова интервенција у *failed state*, став да се очување нестабилне државе може на дужи стазе исказати нецелисходним (уз губитак знатних ресурса), ради спречавања драстичног кршења људских права, а у циљу изградње институција које олакшавају сарадњу и размену терета међу регионалним и глобалним силама, успостављања стабилности и безбедности на територији и стварања функционалне државе, разматра се проблем децентрализације државе, те се, између осталог констатује, p. 130: „Трајније решење можда лежи у подели земље на више управних целина, што изгледа да је курс постављен на Косову“.

⁸² Драган Симеуновић, op. cit., стр. 121.

⁸³ Svetlana Đurđević-Lukić, op. cit, стр. 66.

⁸⁴ Ноам Чомски (1999), *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја штампа, Београд, стр. 28–29: „Што је земља слабија и сиромашнија, то је опаснија као пример. Ако једна мала, сиромашна земља попут Гранаде успе да свом народу побољша услове за живот, нека друга, богатија земља ће се упитати 'А зашто ми не успевамо'? ... Ако желите да свет буде потчињен потребама америчких инвеститора, не можете дозволити да вам неки његови делови одлутају. ... Ова 'теорија труле јабуке' се у јавности назива домино-теорија. ... Другим речима, оно што Америка жели је 'стабилност', а то значи безбедност 'највиших слојева друштва и великих страних предузећа'“.

Закључак

Тероризам постаје претња којој се не може дозволити да својим (даљим) развојем утиче на трошење енергије преко потребне за остваривање геополитичких циљева и геостратешко позиционирање. То је претња која се повремено отргне контроли. Друго је питање у ком степену тероризам угрожава потенцијале великих система. Нажалост, тероризам је у тој мери реална претња да управо омогућава, односно користи се за геостратешко позиционирање.

Како је за (међународну) политику од прворазредног значаја процена података, као и њихова интерпретација, не сме се спорити, штавише, треба подржати потребу научних концепата (тима и њихову употребу у политичком одлучивању и деловању) који успостављају принципе и критеријуме којима се дефинише постојање политичких ентитета супротних (или то могу бити) настојањима човечанства да се успостави одрживи развој на принципима хуманитета и мирна коегзистенција народа – посебно индицирање политичких ентитета који су претња међународној безбедности, која је предуслов просперитета.

Међутим, манипулативна операционализација овим концептима, унутар политичке и безбедносне стратегије, на геополитичкој позорници добија форме у којима се као изразит безбедносни проблем третирају поједине државе, при чему се селекција проблематичних и непожељних врши у складу са геостратегијским позиционирањима, геополитичким интересима и стратешким правцима деловања. Неопходно је подржавати став да специфична хипокризија, испољена у манипулативној политичкој операционализацији овим концептима (што је јасно у појединим аспектима реализације концепта *Global War on Terrorism*), не сме постати принцип политичког деловања на глобалном нивоу.

Манипулација може добити нове реторичке и доктринарне форме, али ипак остаје манипулација уколико прелази границе права на самоодбрану и као врховни циљ нема мир и прогрес.

Свакако, концепт који уважава безбедносне претње које носе *Weak* и *Failed States* није споран, али, пошто представља основ за дипломатске мере, може настати проблем уколико се наглашава нужност одређеног спољнополитичког курса против оваквих држава – посебно рата као готово једино адекватног и нужног модуса. У том случају операционализација концептом може узроковати шире међународнополитичке консеквенце.

Литература

1. Avijucki, V.: *Kontinentalne geopolitike*, CLIO, Beograd, 2009.
2. Beehner, L. and Young, J.: (July 17, 2012), The Failure of the Failed States Index, *World Policy blog*, Интернет, доступно на <http://www.worldpolicy.org/blog/2012/07/17/failure-failed-states-index> (26.10.2012)
3. Cojanu, V., Popescu, A., I.: Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement, *The Romanian Economic Journal*, Year X, No. 25 bis, November 2007, pp. 113–132, <http://www.rejournal.eu/Portals/0/Arhiva/JE%2025%20bis/JE%2025%20%20Cojanu%20Popescu.pdf> (18.03.2013)

4. Council of the European Union (2010), *Draft Internal Security Strategy for the European Union: „Towards a European Security Model“* (5842/2/10, REV 2), Интернет, доступно на <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st05/st05842-re02.en10.pdf> (15. 11. 2012)
5. Despotović, Lj. i Drobac, M.: *Geopolitika i terorizam u vremenu globalizacije*, STYLOS, Novi Sad, 2008.
6. Đurđević-Lukić, S.: „Bringing the state back: strong versus weak states“, *Međunarodni problemi*, vol. 58, br. 1–2, str. 36–66
7. European Council (2003), *A SECURE EUROPE IH A BETTER WORLD EUROPEAN SECURITY STRATEGY*, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (15. 11. 2012)
8. European Council (2008), *Report on the Implementation of the European Security Strategy – Providing Security in a Changing World (S407/08)*, Интернет, доступно на http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EH/reports/104630.pdf (24.11.2012)
9. *Failed and Failing States: The Challenges to African Reconstruction* (2010), Edited by Muna Hdulo and Margaret Grieco, Cambridge Scholars Publishing, UK, pp. 1–20, <http://www.c-s-p.org/Flyers/978-1-4438-1866-7-sample.pdf> (24.11.2012)
10. Failed and Fragile States, <http://www4.carleton.ca/cifp/ffs.htm> (10.12.2012)
11. Failed state – definition, WordIQ.com 2010, http://www.wordiq.com/definition/Failed_state (10.12.2012)
12. Failed States Index 2012, The Fund for Peace, <http://www.fundforpeace.org/global/library/cfsir1210-failedstatesindex2012-06p.pdf> (10.12.2012)
13. Folk, R.: *Veliki teroristički rat*, Filip Višnjić, Beograd, 2003.
14. Fragile States: Council Reports – Issue Overview, Summit on the Global Agenda 2009, World Economic Forum, https://members.weforum.org/pdf/GAC09/council/fragile_states/ (10.12.2012)
15. Fragile States, <http://www.cigionline.org/project/fragile-states> (10.12.2012)
16. Hobsbaum, E.: *Globalizacija, demokratija i terorizam*, Arhipelag, Beograd, 2008.
17. Jermalavičius, T.: „Global War on Terrorism: Rediscovering the Insurgency and Counterinsurgency Theory“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2006*, Institute of International Relations and Political Science of the University of Vilnius, Strategic Research Center, Vilnius 2007, pp. 27–44, http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/strategic_review2006.pdf (19.11.2011)
18. Kelly, E., R.: „From the ‘Global War on Terror’ to Containment: An Opinion Brief“, *Perspectives on Terrorism*, Volume II, Issue 4, February 2008, http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php?option=com_rokzine&view=publication&id=1&Itemid= (11.12.2011)
19. McLoughlin, C.: *Topic Guide on Fragile States*, Governance and Social Development Resource Centre, University of Birmingham, UK, 2012, <http://www.gsdrc.org/docs/open/COH86.pdf> (29.10.2012)
20. Møller, B.: *Terror prevention and development aid: what we know and don't know*, Danish Institute for international studies, DIIS REPORT 2007:3, Copenhagen, pp. 116–127, <http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2006/diisreport-2007-3.pdf> (11.09.2012)

21. Horris, P.: *Political Protest in Fragile States*, Paper for the plenary panel PS01 „Political Action and Beyond“ at the International Political Science Association World Congress in Fukuoka, Japan, Thursday 13th July 2006, <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/IPSA%202006%20Political%20Action%20in%20Fragile%20States.pdf> (26.10.2012)

22. Power, J.: „Dangers of 'failed states'“, *Khaleej Times*, 5 July 2012, E-paper, http://www.khaleejtimes.com/kt-article-display-1.asp?xfile=/data/opinion/2012/July/opinion_July15.xml§ion=opinion (28.10.2012)

32. Rogue state – definition, WordIQ.com, 2010, http://www.wordiq.com/definition/Rogue_state (10.12.2012)

24. Rose, J.: Defining the Rogue state: A Definitional Comparative Analysis Within the Rationalist, Culturalist, and Structural Traditions, *Journal of Political Inquiry*, 4 (2011), <http://jpi-nyu.org/wp-content/uploads/2011/02/Defining-the-Rogue-State-A-Definitional-Comparative-Analysis-Within-the-Rationalist-Culturalist-and-Structural-Traditions...Jason-Rose1.pdf> (24.03.2013)

25. Rotberg, I., R.: *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*, 2003, http://www.brookings.edu/press/books/chapter_1/statefailureandstateweaknessinatimeofterror.pdf (28.10.2012)

26. Simons, A. & Tucker, D.: The Misleading Problem of Failed States: a 'socio-geography' of terrorism in the post-9/11 era, *Third World Quarterly*, Vol. 28, Ho. 2, pp. 387–401, 2007, http://faculty.nps.edu/asimons/docs/CTWQ_A_215315_O.pdf (22.09.2012)

27. Stepputat, F. and Engberg-Pedersen, L.: Fragile States: Definitions, Measurements and Processes. In L. Engberg-Pedersen, L. Andersen, F. Stepputat & D. Jung (Eds.), *Fragile Situations Background Papers* (pp. 21–31), Copenhagen: Danish Institute for international studies, DIIS REPORT 2008:11, 2008, http://www.diis.dk/graphics/publications/reports%202008/r2008-11_fragile_situations-background_papers.pdf (26.11.2012)

28. Stohl, M.: „The Global War on Terror and State Terrorism“, *Perspectives on Terrorism, Special Issue: Under - Investigated topics in terrorism research*, June 2008, 2 (9), p. 4–10, Интернет, доступно на http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php?option=com_rokzine&view=publication&id=1&Itemid= (04.12.2011)

29. Volc, H., K.: *Teorija međunarodne politike*, Centar za civilno-vojne odnose & Alexandria Press, Beograd, 2008.

30. Yoo, J.: Fixing Failed States, *California Law Review*, Vol. 99:9, 2011, <http://www.californialawreview.org/assets/pdfs/99-1/Yoo.FIHAL.pdf> (21.09.2012)

31. Zuskind, R.: *Jedan procenat doktrine: uvid u poteru Amerike za svojim neprijateljima posle 11. septembra*, Leo Commerce-Beoknjiga, Beograd, 2007.

32. Савић, М.: Интелектуалац и глобална политика: О реалности Гиденсове космополитске утопије у светлу Блеровог „трезвеног прагматизма“, *Нова српска политичка мисао*, Vol. IX (2002), no. 1–4, стр. 287–304.

33. Симеуновић, Д.: *Нација и глобализација*, Зограф, Ниш, 2009.

34. Чомски, Н.: *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја штампа, Београд, 1999.